

Filosofie en de essentie van design

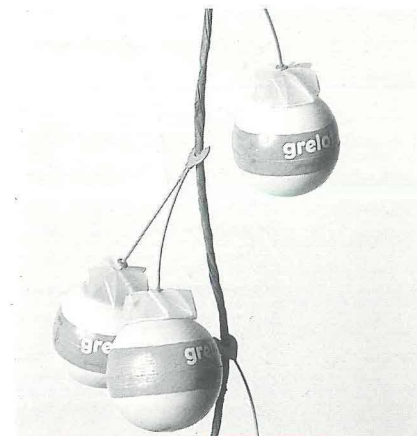
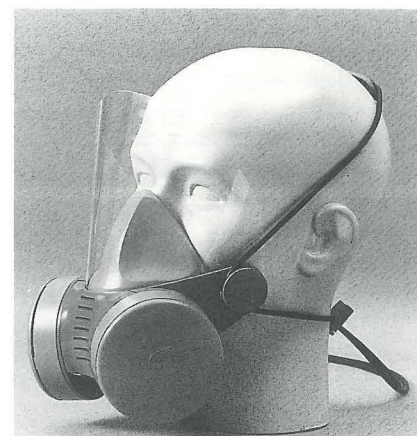
R

Rik Roelfzema

Young Industrial Designers 1992 / 1993

De manifestatie Young Industrial Designers 1992/1993 – bestaande uit een tentoonstelling en een masterclass – speelde zich dit jaar af rond de verantwoordelijkheid van de ontwerper voor zijn produkten.

Rik Roelfzema woonde de besloten Indoor Amsterdam Masterclass bij. Bestaansrecht voor de expositie en de masterclass noemt hij 'meer dan bewezen'. Toch is een kritische noot hier en daar wel op zijn plaats.

► Onder voorzitterschap van Reyer Kras, hoofdconservator Toegepaste Kunst en Design van het Stedelijk Museum Amsterdam, volgden 25 zojuist afgestudeerde industriële ontwerpers uit Italië, Engeland en Nederland gedurende drie dagen in maart een masterclass. Tevens was er een begeleidende tentoonstelling met onder andere hun produkten.

Uitgangspunt voor deze drie dagen durende discussie tussen collega's was de stelling: 'Het oorspronkelijke ideaal 'betere produkten voor een betere wereld' begint aan kracht te verliezen. (...) De designexplosie van de jaren '80 heeft aangetoond dat de ontwerpers hun oorspronkelijke opdracht, naar het lijkt, wat uit het oog hebben verloren. Gedwongen door de gevolgen van het milieuvraagstuk zullen (...) ontwerpers opnieuw dienen na te denken over de consequenties van hun professie (...). In de internationale discussie blijkt dat de ethiek van het vak industrieel ontwerpen aan een hernieuwde overdenking en reflectie wordt onderworpen.'

De drie 'masters', Bruno Ninaber van Eyben, de Italiaan Denis Santachiara en de Brit James Woudhuysen (mededirecteur van het Londense Henley Centre for Forecasting) initieerden – samen met Reyer Kras – de discussies rond de 25 productpresentaties.

Weinig hoopvol

Met verbazing heb ik kennisgenomen van de ronduit slechte wijze waarop bijna alle deelnemers hun produkten tijdens de debatten presenteerden. Blijkbaar leren de studenten tijdens hun opleiding daar nau-

welijks iets over. Veel goede ontwerpen zullen de markt dan ook niet halen omdat hun bedenker het idee niet kan overbrengen aan de marketing managers en reclamestrategen. Dat de deelnemers aan de masterclass zijn gekozen uit de beste afgestudeerden van de laatste twee jaar stemt dan ook weinig hoopvol.

De inzendingen die werden geselecteerd voor de masterclass (maar ook op de tentoonstelling stonden) hadden een zelfde niveau. Ninaber van Eyben: 'Toen ik zag hoe de ontwerpen bij de voorselectie waren gepresenteerd, wilde ik na vijf minuten eigenlijk naar huis. Ik hield mijn hart vast wat mij hier in de masterclass te wachten zou staan. Getypte briefjes waaraan met een plakbandje een foto vastzit. Uit Italië kregen we een vier centimeter dik pakketje met technische tekeningen van de binnenkant van een wasmachine, zonder enige uitleg! Dat is heel jammer want uiteindelijk bestaat ieder nieuw idee bij de gratie van het kunnen overdragen, het communiceren.'

Verrassende ontwerpen

Veel produkten zijn echter bij een daadwerkelijke 'ontmoeting' ronduit verrassend. Zoals het ontwerp van Marijke Dekker: een zuurstoftank in de vorm van een donut, die door een ingenieuze draagconstructie de (in dit geval) Rotterdamse brandweerman/vrouw vrijer laat bewegen. Of het met koelfilters uitgeruste maskertje voor gebruik in kassen en vermoedelijk binnenkort in ieder (doe-het-zelf) huishouden. Het ontwerp van Steven van der Waals nodigt uit om het zeer vriendelijk ogende masker –

dat de longen tegen stof en dergelijke beschermt – daadwerkelijk te gebruiken.

Filosoferen

Wat me ook opviel, was dat lang niet alle 'angry young designers' in staat waren de negatieve kritiek van de masters te pareren of om te zetten in een positieve energie. De vrees dat hun produkt zal worden afgekraakt, leefde bij menig deelnemer; het ontbrak dan ook vaak aan openheid. Een teken van onvermogen om over het ontwerp te kunnen filosoferen? Ogenscheinlijk wel, want een uitleg over de plaats van het ontwerp in de samenleving werd niet als thema opgepakt, ondanks herhaalde pogingen van de masters. Reyer Kras bijvoorbeeld parafraseerde uit zijn (overigens zeer mooi en krachtige) catalogusartikel: 'More thought ought to be given to products for which there is a real need. No one is waiting for the umteenth whistling kettle overloaded with design. Everywhere around us there are real problems for which material solutions should be sought.'

Maar de deelnemers wilden zich niet wagen aan de discussie of een 'T Rek T storage unit' (een handig, weinig wegend en omhoogscharend stapelrek voor huiskamer of expositie) maatschappelijk relevant is. Dit rek vergelijken met bijvoorbeeld de bloedsimpele maar ergonomisch briljante beenprothese van Inne ten Have of Joop Steenkamer's masturbatiemachine, beide ontworpen voor gehandicapten, was 'not done'.

Bij navraag bekenden de meeste ex-studenten tijdens hun studie de vakken ethiek en filosofie te hebben gemist. Nu leggen

zij in hun presentaties meestal de nadruk op het produkt zelf met speciale aandacht voor het technische aspect.

Inspirerend

De masterclass vervult een inspirerende denktankfunctie onder collega's. Bij de masters is in hoge mate vakkennis aanwezig waardoor bijna ieder gepresenteerd produkt in een oogwenk wordt overladen met produktverbeteringen en/of uitbreidingen. Alle drie de meesters verschillen in visie op het vak; merkwaardig genoeg vullen hun kritieken elkaar zeer goed aan en zijn een goede afspiegeling van wat er aan tijdgeest te definiëren valt: functioneel, ritueel en economisch-sociaal haalbaar en relevant.

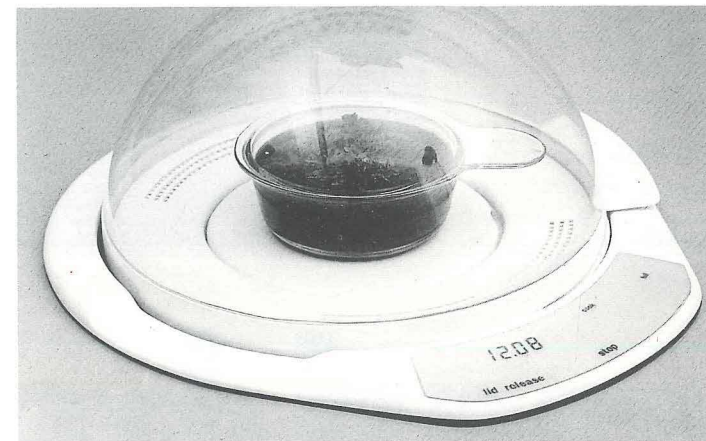
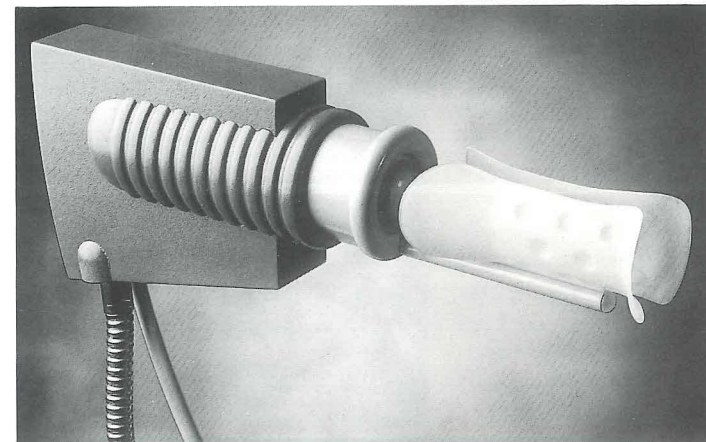
Ninaber van Eyben onderstreept een degelijke, gebruikersvriendelijk en maatschappelijk zinnige produktsemantiek. Oog voor detail vraagt bij hem om concentratie. Santachiara wil uitnodigend spektakel: de ritualisatie van ieder object. Het produkt dient meer te zijn dan de feitelijke functie. Je mag het bij wijze van spreken nooit meer willen weggooien. En gelukkig is er iedere keer weer James Woudhuysen die het produkt binnen onze economische samenleving plaatst: is een goed marketingconcept haalbaar? Vooral zijn manier van produktbeoordeling imponeerde: hij nam het produkt ter plekke in gebruik, soms tot wanhoop van de ontwerper. En als iets niet onmiddellijk werkte, deugde het niet.

Cultureel gebonden

Het is de moeite waard om na te gaan in hoeverre de nationale cultuur van de deelnemers de ontwerpidéeën beïnvloedt. Kan een kleine openbare ruimte voor heroïnegebruikers in de vorm van een ijzeren schelp met wastafeltje en spiegel door een Italiaan zijn bedacht? De masturbatiemachine werd door alle deelnemers maatschappelijk relevant bevonden. Toch wist Santachiara dit expliciete voorwerp niet te ritualiseren. En Woudhuysen, die alles in zijn handen nam, gunde dit voorwerp slechts een voorzichtige blik en liep er voorzichtig omheen. De deelnemers gniffelden op nog grotere afstand. Het apparaat werd nauwelijks voorzien van kritiek. 'Omgaan met sex is in het Britse koninkrijk niet eenvoudig', formuleerde een Engelse deelnemer.

Hoe uniek

En hoe staat het eigenlijk met de uniciteit van de ontwerpen? Dat blijft een vraag. Woudhuysen memoreerde in zijn introductie dat de industrieel ontwerper meer boeken moet lezen en dat hij iedere keer weer merkte dat deze beroepsgroep bijna allergisch is voor het geschreven woord. Bij navraag bleek dat de ontwerper van het gasfornuis voor ouderen en (gewrichts-) gehandicapten, Roel Smit, het boek van Donald Norman 'The psychology of everyday things' uit 1988 niet had gelezen. Toch zou hij de natuurlijke relatie tussen knoppen en pitten, die zijn fornuis zo kenmerkt, daarin

hebben kunnen terugvinden. En wat te zeggen van de prijswinnende koepelvormige magnetronoven van Oliver King? De glazen bol, die sterk doet denken aan de helm van een ruimtevaarder, vertoont opmerkelijke gelijkenis met een van Philips' 'New tools' voor de keuken, die waren te zien op de laatste Triennale in Milaan en die menig vakblad van niveau heeft afgebeeld. Ik heb het over de kleine magnetron – van Marco Susani en Mario Trimarchi – die eveneens is voorzien van een stomp met bovenop een handige knop.

Bestaansrecht

Tot slot nog iets over de onderwerpkeuze van de masterclass. De organisatoren kan geen willekeur worden verweten. Het uitgangspunt voor de masterclasses is destijds (1991) goed verwoord door Reyer Kras: 'I am disappointed to find that most young designers are really only doing things that they themselves like doing. One of them designs a photocopier because

he is fascinated by machines. He does not stop to ask himself whether the world is really sitting waiting for yet another photocopier.(...) The designs themselves are never the central item. They are a starting-point for a debate on the essence of design'. En die essentie werd in 1991 geaccentueerd door verantwoordelijkheid voor de leefomgeving, met enig geweld 'green design' genoemd.

De masterclass van 1993 verbreedde de oude discussie op een integere wijze: een scala van vragen over de maatschappelijke en sociale bestaansgrond van een ontwerp. Het zoeken naar de essentie van design valt hier samen met de Alma Mater van alle wetenschappen, de filosofie. Wie weet, behoort in een volgende masterclass een filosoof tot een van de masters: op kritische afstand van zowel de 'young designers' als de 'masters'. Bestaansrecht voor de expositie en de masterclass is meer dan bewezen. ✕

Left page; from left to right:
Oxygen tank with an ingenious carrying system.
Design: Marijke Dekker.
Mask equipped with carbon filters.
Design: Steven van der Waals.
Plastic packaging for cherry yoghurt for children under two.
Design: Elisabeth Vidal.
Right page; top to bottom:
Undulating kitchen counter with ceramic and glass taps in the shape of vases. Design: Ian Scoley.
Masturbation machine for the handicapped.
Design: Joop Steenkamer.
Microwave oven.
Design: Oliver King.

Linker pagina; van links naar rechts:
Zuurstoftank met een ingenieuze draagconstructie.
Ontwerp: Marijke Dekker.
Met koolfilters uitgerust masker.
Ontwerp: Steven van der Waals.
Kunststof yoghurtkersen voor kinderen tot 2 jaar.
Ontwerp: Elisabeth Vidal.
Rechter pagina; van boven naar beneden:
Golvend keukenaanrecht met keramisch en glazen kranen in de vorm van vazen. Ontwerp: Ian Scoley.
Masturbatiemachine voor gehandicapten.
Ontwerp: Joop Steenkamer.
Magnetron oven.
Ontwerp: Oliver King.